

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 7

Tilleggsspørsmål nr.

Emne: Skav

Oppskr. av: Per John Botneir
Kjærmann 76 år

(adresse):

Fresvik

Fylke: Sogn & fjordane

Herad: Leikanger

Bygdelag: Fresvik

Gard: Botneir

G.nr. 40 Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. ja

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Sjølvsagt er højet viktigaste foret åt teus Kapsen, men der er mange sortar av hjelpefer, som kan dygga fram og livra på højet, som på den aræten ved bruk av ymse sortar skogabjerg, vart dygga og kjende tøygest frammer vente forberija om væren me har søgsta fyre at borkoy us av alm var den bjerg som kom ndeast højet i ndingsoverdi So det var ein stor fyremær for dei gardane som hadde bra almeskog. Dei kjipa om værene nar højet slapp opp kjende bølengen bjergast fram med almes. Nar so atten om forberija melde seg nar det leid frammer vintren då ein var klær yve stoda galdt det om å gå på å samla inn skogabjerg og halda attåt som det heitte, so ein til jamnan hadde å taka til attåt højet av slike heime og hjelperidr, som der var mange sortar av. Værene vintren nar højet var lite var det sjølvsagt meir bruk fyre det, so meir meir som det ikkje var ei højbir å få kjipe me har litt samman som femner over alt som kjem inn under baade skav og ris, og nar dette arbedet stod fyre heitte det, att no måtte me ut å fyra skogabjerg

So var det no baade Kypratang og qisatang som det var
viktigst, ä jamma attät den andra björge. Tangi var vordande
godt hjälpefer. Det var no serleg när det leid på vinter
att det var best ä arbeida med risingje, då när solä
kom att til bygden var det hügnalet ä skava av
stokkar og skjevlar som var heimkjörde og høyga
saman ristruppe av risdängane på sunet.

När vintralgylten var paa det verste hövde det
ihtji med det arbeidet fyr då vilde det smulder
opp i nevane på ein.

2 So var det ä skava til visse tider og dager när
det hövde for det andre arbeidet på garden
På dette ärens tid var det mykje kjøring fra skogen
av ved og timmer, og so steinkjøring og gmsuanna
Ein kunde ihtji skava opp for mykje om gangen
so det tuska opp, so besto ihtji vilde etes det.

4 No har det minke vekk meste bruken av skro
ris og tang, men fyr ein 20-30 år sidan var det
mykje stodo og arbeid med desse hjälperider.

Til ä möta fjornaide om varam var det i bruk
meir og mindre etter som höj avlingane var.
Det var no helst alm, Raun, Cop og silja som
var gjøvat, og var sjölvsket brütet ät smalen og
attät so kjøpde me heim Fimbar og Kvist av
Fura, som me hadde inni smali garden om
vinturen, og dei groff og bögg, so det var ihtji
anna stivaste stykkane att. Sjölosagt fekk
smalen oppo av dei andre godskogsstane og.

6 Namne skav og skjevla var mykje på alle tralaji
var bruket og mernde her. T. d. Exerskjevla og Rannskjevla

7- Me þyggur þib det rimet som er nemt ^{þar} her, og det har same formi og meningi þjá oss, og:

„Almen fö og Ráunen fö“ o.s.b.

8- Heile buskaper fets av skogalyngi, men hesten beru av aspekravel, for det reinska so godt i þeflen og lyfste m.a. þaar þáwra og helt minnus rein og frisk. Sitav av olde og bjirk var ikþji brukt her.

9 Med mätligt bruk av desse hjelpemiddla allt þ hogst, heldt myalki og rimligt oppe og smört var bra. Men for umþy bruk av aspekrav, velt det ein strammau smak þá smört, som ogso var nokko hart av seg.

10 Ein maatte gjólvsagt þib skogs eins rend og kenta skavvedin og riset, og der ein ikþji fets þjóga til, maatte ein draga nedover markyerne þib oþka. For skov ein ogso þesþraene som var þeinkjajede, men no er ikþji þresþar i bruk lenger þjá oss.

11 Etar det leid framþá váren og þjáþefri var vekke, maatte ein fram þeigane og fella asp og skava herme þá staden, og slappa skavel i sekþjer, og þá det heimatt med seg. Um sumaren skéin desse av skavne opþeggerne oppi markyerne so ein saog dei lang veg.

14 Ordet morká for skav og rassanking, er ikþji i bruk her.

15- Þá ein lagþy þlass ríndt þúsi i þunet heldt ein þib altmed skavþingane. Gríneene av ask og raun þá asp og, var ofþe eit lagþy þveldsestþal om vinþrane, og skývþane lagde ein opp þib þurþing yver omnen þá eit stalle som var þillaga aat det. Velur var þort þún, og var god á þinna om morgun þib þreikþi i omnen.

16- Til á skava av med, bruka me her ein langokavol

4

paa dei grovaste kubbane. Denne hadde eit
hald i kvar ende, med skjeve runfett på midten
Når skaalen er godt laga og kvass ferdig ein tømme
fine lange remser og det vert snart ein kånge med
fine byrjemat. So har me Kortskavlen til det
grannaste limet, som ein lutt med høje handi
og skjeve byrjen med den andre. Det er laglegast
å sitja på ein stol. So reiser ein dei opp og skjeve
fyrst nedte enden og snür so opp ned og skjeve den
andre enden. Byrjene må helst ikkje vera lengre
en ein 5 kvart lange, eller høgst 1 1/2 al. Denne
Kortskavlen er eit heilgjalt ambå, og kann brukast
i mange høve.

17. Dette redskapi og måtane er ikkje brakte her
1846 26 - Når ein noko grov asperlokk vert skaoven
lettar ein stotken opp på eit underlag, og set seg
til skrens over, og skjev so langt han tek til
nedder siderne, og etterkvart snür han stotken
so det vert laglegast. Ein må nemne at for aspi
og serly rottkubbane er det ei hard karpas, som
må forast over med oks, og jamme av dei harde
kvarstane og so skjev ein etterpå.

Ein brukar same namnet her som er ment i punk. 28
Til bakslend var også skjevlane framifrå
No er dette stovet og arbeidet snart ein saga blott
og denne lei bevingonaten framand fyr den yngre
loft. Men naud lacer make byring å openne.
meinar Ja ikkje att i dei fyrste kringari, maatte
falte til att på gamle måten fyr å byrga beisti
fram. Då var all sal av høy og kraftfer slopps og
det sag ofte vonlaust ut å få beisti framfodde
og folk maatte kring markjene å skjeve av storr
og fjunt som ikkje var sleje året fyr. No er det å
byrga att. Kvarlange vil det vara?

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 7

Fylke: Sogn og Fjordane

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Leikanger

Emne: Skav

Bygdelag: Fresvik

Oppskr. av: Per Johs. Bøthun
Kårmann 76 år

Gard: Bøthun

(adresse): Fresvik.

G.nr. 40 Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Sjølvsagt er høyet viktigaste foret åt buskapen, men der er mange sortar av hjelpefor, som kan dryga fram og liva på høyet, som på den måten ved bruk av ymse sortar skogabjerg, vart drygare og kunde tøygast fram- yver verste forknipa om våren me har røynsla fyre at bork og ris av alm var den bjørgi som kom nærast høyet i næringsverdi. So det var ein stor fyremun for dei gardane som hadde bra almeskog. I ei knipa om vårane når høyet slapp opp kunde bølengen bjergast fram med almeris. Naar so otten om forløysa melde seg når det leid framyver vinteren då ein var klår yver stoda galdt det om å gå på å samla inn skogabjerg og halda attåt som det heitte, so ein til jamnan hadde å taka til att-åt høyet av slike heime og hjelperåder, som der var mange sortar av.

I sume vintrar når høyet var lite var det sjølvsagt meir bruk fyre det, so mykje meir som det ikkje var ei høybør å få kjøpa.

Me har eitt sannaamn som femner over alt som kjem inn under baade skav og ris, og når dette arbeidet stod fyre heitte det, att no måtte me ut å finna skogabjerg.

So var det no baade kgyratang og grisetang som det var viktig å finna attåt den andra bjørgi. Tangi var svarande godt hjelpefor. Det var no serleg når det leid på vinter at det var best å arbeida med risingi, då når soli kom att til bygdar var det hugnalegt å skava av stokkar og skjevlar som var heinkjyrdde og hoyga saman riskneppe av risdungane på tunet. Når vintrakjylden var paa det verste hōvde det ikkje med det arbeidet fyr då vilde det smuldra opp i nevane på ein.

2. So var det å skava til visse tider og dagar når det hōvde for det andre arbeidet på garden. På dette årsens bil var det mykje kjøyning frå skogen av ved og timmer, og so steinkjøyning og ymse anna. Ein kunde ikkje skava opp for mykje om gangen so det turka opp, so beisti ikkje vilde eta det.

4. No har det minka vekk meste bruken av skav ris og tang, men fyrr ein 20-30 år sidan var det mykje stræv

og arbeid med desse hjelperåder. Til å møta fornaudi om vårane var det i bruk me ir og minder etter som høya-avlingane var. Det var no helst alm, Raun, Osp og selja som var gjøvast, og var sjølvtsakt brukt åt smalen og. Attåt so kjøyrde me heim Furebar og kvist av Fura, som me hadde inni smalegardane om vinteren, og dei gnog og tågg, so det var ikkje anna stivaste stylkane att. Sjølvtsagt fekk smalen ogso av dei andre godskogsortane og.

6. Namne skav og skjevla vart nytta på alle treslagi vart brukt og nemde her. T.d. Ospeskjevla og Rauneskjevla.

7. Me kjenner til det rimet som er nemt om her, og det har same formi og meiningi hjå oss og:
"Almen Jø og Raunen fø"- o.s.b.

8. Heile buskapen fekk av skogabjørgi, men hestane berre av ospeskavet, fyr det reinska so godt i kjeften og hjelpte m.a. faar tauvra og helt munnen rein og frisk. Skav av older og bjørk var ikkje brukt her.

9. Med måtelegt bruk av desse hjelpemidlar attåt høyet, heldt mjølki seg rimelegt oppe og smøret vart bra, men for mykje bruk av aspeskav, vart det ein strammare smak på smøret, som ogso vart noko hart av seg.

10. Ein måtte sjølvtsagt til skogs eins erend og henta skavveden og riset, og der ein ikkje fekk kjøyra til, måtte ein draga nedover markjerne til øyks. Fyrr skov ein ogso hesjetroerne som var heimkjøyrde, men no er ikkje trehesjar ibruk lenger hjå oss.

11. Når det leid frampå våren og kjøyreføri var vekke, maatte ein frami teigane og fella osp og skava henne på staden, og stappa skavet i sekkjer, og få det heimatt med seg. Um sumaren skein desse avskavne ospeleggerne oppi markjene so ein saag dei lang veg.

14. Ordet morkå for skav og rissanking, er ikkje ibruk her.

15. På ein lagleg plass rundt husi i tunet helåt ein til attmed skavdungane. Greinerne av ask og raun ja osp og, var ofte eitt laglegt Kveldsetarbeid om vintrane, og skjevlane lagde ein opp til turking yver omnen på eitt stalle som var tillaga aat det. Veden vart fort turr, og var god å finna om morgonen til Kveikje i omnen.

16. Til å skava borken av med, bruka me her ein langskavl paa dei grovaste kubbane. Denne hadde eitt hald i kvar ende, med skjære innfelt på midten. Naar skavlen er godt laga og kvass fær ein tunne fine lange remser og det vert snart ein dunge med fine kjeppemat. So har me Kortskavlen til det grannaste limet, som ein held med høgre handi og skjev kjeppen med den andre. Det er laglegast å sitja på ein stol. So reiser ein dei opp og skjev fyrst nedste enden og snur so opp ned og skjev den andre enden. Kjeppene må helst ikkje vera lenger enn ein 5 kvart lange, eller høgst $1\frac{1}{2}$ al. Denne kortskavlen er eitt hendigt ambå, og kann brukast

i mange høve.

17. Desse reidskapi og måtane er ikkje brukte her.

18 til 26. Naar ein noko grov aspestokk vert skaven lettat ein stokken opp på eit underlag, og set seg til skrevs over, og skjev so langt han rekk til nedetter siderne, og etterkvart snur han stokken so det vert laglegast. Ein må nemne at for ospi og serleg rotkubane er det ei hard korpa, som må farast over med øks, og jamne av dei harde knartane og so skjev ein etterpå. Ein brukar same namnet her som er nemt i punkt 28. Til baksteved var ogso skjevlane framifrå.

No er dette strævet og arbeidet snart ein saga blott og denne livbergingsmåten framand fyr den yngre ætt. "Men naud lærer naki kjering å spinna". Meinar du ikkje att i dei fyrste krigsåri, maatte folk til att på gamle måten fyrr å bjerga beisti fram. Då var alt sal av høy og kreftfor stoppa og det såg ofte vonlaust ut å få beisti framfødde og folk måtte kring markjerne å skjera av storr og funt som ikkje var slege året fyr. No er det å kjøpa att. Kor lengje vil det vara?

--- o o o ---

2749